

Тешко ми је да нађем речи којима бих могао да изразим колико сам почаствован признањем које ми је данас доделио Сенат Универзитета у Крагујевцу. Још ми је теже да нађем речи којима бих се на том признању могао достојно захвалити.

Док сам се припремао да дођем на ову свечаност, и да на њој говорим, и нехотице су ми се наметнула нека поређења. Као што је свима познато, Крагујевац је у своје време проглашен за прву престоницу ослобођене Србије. У њему је, поред тога што је био седиште највиших државних институција, седиште кнеза, Државног савета, Општенародног суда и Народне конзисторије, отприлике у исто време отворена и гимназија, коју је кнез Милош "имао милост на степен Лицеума возвисити", у њему је основан и Књажеско-србски театар, "први прави театар у Србији", у њега је пренета и прва наша штампарија, у којој су штампане и наше прве новине, "Новине србске".

За разлику од прве половине 19. века, када су се у ослобођеној Србији оснивале прве државне, правне, просветне, културне и уметничке институције, данас, у првој деценији 21. века, многе од тих институција се затварају и гасе. Гаси се све, од сеоских школа, зато што нема ђака, до највећих издавачких кућа, зато што нема пара. Позоришта се гасе зато што горе, а горе зато што немају одакле да плате одржавање својих девастираних зграда. Књижаре се масовно претварају у бутике, и тамо где смо некад куповали књиге данас се продају патике и парфеми. Посебно је индикативна судбина Народног музеја и Музеја савремене уметности у Београду, који су већ више од десет година затворени, због реконструкције, која је одавно требало да се заврши а за коју се још не зна кад ће да почне. Врхунац свега је овогодишњи буџет републике Србије, у коме је култура прошла горе него да је седела пред црквом.

Тако, у најкраћим цртама, изгледа слика културних прилика у данашњој Србији. А ако бисмо поглед бацили у неке друге области, бојим

се да би слика била још гора. После ратова у којима се распала Југославија – овде не могу а да се не сетим једне песме Бранка Миљковића, у којој каже: "Ако смо пали били смо паду склони" – после тих ратова Србија још није дошла себи, није се сабрала и дефинисала. Није тренутак да набрајамо све невоље у којима смо се нашли, и све претње којима смо изложени. Уосталом, нема човека у Србији који их не види и не осећа. Над Србијом се, грмећи са свих страна, укрштају многи ветрови, а ниједан од њих не дува у наша једра. Зато није чудо што ми се у последње време у сећање све чешће враћају оне две црне песме Десимира Благојевића – "Варијације о црном" и "Црној сестри црна браћа" – песме у којима нас вунени шум неког црног предива одводи далеко у прошлост, у тамне архајске пределе нашег језика. Данас, међутим, ти стихови неочекивано добијају нека актуелна значења:

Тка ноћ, тка црна пређу црну
не на разбоју но на трну.

(...)

Пређа та црна црној до црне,
црна се црној опет враћа;
на црно црној свакад се сврне, –
и црној сестри црна браћа.

(...)

Чувај се црног, црно иде амо,
и пређа црна сплиће ноћи црне!
Чувај се да у црно не уткамо
и срце које почиње да трне!

(...)

Тка ноћ, тка црна пређу црну...

Као да се с пута у тамну прошлост окренуо и загледао се у још тамнију будућност, Десимир Благојевић нас упозорава: "Чувај се црног, црно иде амо!" На слична упозорења нас наводе и књиге од којих то не

бисмо очекивали. Други један Крагујевчанин, Драгослав Срејовић, проучавајући културу Лепенског вира, између осталог пише: "Данас се поуздано зна да је ово место пре осам миленијума, негде између 7000. и 6000 г. старе ере, било средиште једне од најсложенијих култура преисторије и да је ту, у дивљем пределу, на стешњеној и каменитој обали велике реке, остварена најстарија нама позната сакрална архитектура и монументална скулптура Европе". И потом каже "да архитекте и скулптори Лепенског вира нису међу својим савременицима имали такмаца, односно да се у средњем Подунављу, у Ђердапу, током целог једног миленијума налазило средиште уметности каменог доба".

Заустављајући се над овим Срејовићевим реченицама, а јасно видећи претње којима смо изложени, и не видећи нашу спремност и способност да им се на време и на прави начин одупремо, питам се шта би неки будући археолог, у неком будућем времену, много краћем од миленијума, могао наћи на тлу Србије као наш траг, ако се све ово што нам се догађа настави овако како је почело.

Разлога и узрока за овакво стање има много, али један од највећих је дугогодишње и систематско урушавање система вредности. Без изграђеног система вредности не само да није могуће напредовати, него није могуће ни опстати. Ако желимо да опстанемо, и да на овој земљи оставимо видљив траг, морамо, пре свега, да обновимо оно без чега нема ни опстанка ни напретка: свест о вредностима.

Одакле, од чега да започнемо ту обнову?

Могли бисмо је почети одавде, од раскрнице испред крагујевачког позоришта, на којој нас дочекује скулптура Јоакима Вујића, оснивача првог српског театра. Скулптура коју је урадио трећи Крагујевчанин кога данас помињем, Никола Кока Јанковић. На једној од крагујевачких улица дочекује нас његова скулптура још једног Крагујевчанина, војводе Радомира Путника, који се у Првом и Другом балканском рату, и у

највећим биткама у првој години Првог светског рата, царској и колу-барској, борио бранећи Србију. Ако потом пођемо мало даље од Крагујевца, видећемо, у Ужицу, пред зградом прве хидроелектране која је у Србији саграђена по Теслиним принципима, Кокину скулптуру Николе Тесле. О стогодишњици смрти Лазе Костића, на Калемегдану је откривена његова биста великог песника. А чак у два наша града, у Новом Саду и Смедереву, над околином доминирају две монументалне фигуре његовог Доситеја Обрадовића. У мислима сабирајући ове скулптуре - а уз њих сам могао да поменем и многе друге - схватио сам да нам је овај вајар, између осталог, понудио један свима видљив и свима доступан систем високих вредности, систем упоришта на која се можемо ослонити, и оријентира према којима се можемо управљати. Систем који сачињавају један глумац, један војник, један научник, један просветитељ и један песник.

Треба ли на крају да кажем да би нам се све окренуло боље ако бисмо се сви, било којим пословима, наукама и занатима да се бавимо, потрудили да свој посао обављамо онако како су своје послове обављали овај глумац, овај војник, овај научник, овај просветитељ и овај песник?

Крагујевац,

28. марта 2013.

Љубомир Симовић